Proceedings of the 6th International
Scientific and Practical Conference
«Progressive Science and Achievements»
(July 16-18, 2025).
Dallas, USA

No
255

BUSINESS ECONOMICS

Акцизний податок: основи, проблеми та рішення

Ромашко Ольга Миколаївна[1], Мірошниченко Світлана Віталіївна[2]

[1] кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування;
Державний торговельно-економічний університет; Україна

[2] студентка другого (магістерського) ступеня вищої освіти;
Державний торговельно-економічний університет; Україна

Анотація. Акцизний податок є обов'язковим та специфічним водночас, оскільки поширюється на окремі товари та має різноманітні ставки. Цей податок створює багато питань, які вимагають рішення, а законодавство – оптимізації. Метою дослідження є проаналізувати наявні проблеми, пов'язані з акцизним податком, та запропонувати їх рішення. Дизайн даного дослідження – описовий та експериментальний. Методи дослідження – кількісні та якісні. Підходи до дослідження – дедуктивний та індуктивний підходи. Основна гіпотеза – зниження ставок акцизного податку на паливо та електроенергію сприятиме зниженню вартості товарів, а збільшення ставок акцизу на тютюнові та алкогольні вироби сприятиме зменшенню їхнього споживання, але може призвести до зростання нелегального ринку. У роботі були використані теоретичний метод, емпіричний метод та практичний метод. Було наведено основні дані про акцизний податок, оцінено вплив палива та електроенергії у складі собівартості кінцевої продукції, запропоновано зниження ставок акцизного податку для цих підакцизних товарів. Розроблені пропозиції, якщо вони будуть прийняті після більш детального дослідження, матимуть теоретичне та практичне значення, оскільки вплинуть і на процес навчання майбутніх спеціалістів, і на оподаткування вітчизняних підприємств. Науковою новизною цього дослідження є пропозиція зменшення ставок акцизного податку для палива та електроенергії. Тип статті – емпірична.

Ключові слова: *акцизний податок; підакцизні товари; основні елементи; зміни ставок податку; бюджетні надходження; вплив на економіку.*

Акцизний податок є складним через наявність специфічних товарів, на які він поширюється, та різноманітністю ставок для кожного виду товарів. Але в цьому дослідженні зосередимо свою увагу на таких підакцизних товарах як паливо та електроенергія. Ці два товари фігурують при виробництві всіх товарів: транспортування сировини до виробництва, виготовлення продукції з використанням електроенергії, транспортування готової продукції до точок продажу. Відтак, розглянемо який саме вплив має акцизний податок на кінцеву собівартість товарів.

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

BUSINESS ECONOMICS

Основним документом для будь-якого податку в Україні є Податковий кодекс України. У розділі VI «Акцизний податок» наведено вичерпний перелік платників цього податку, об'єктів оподаткування, баз оподаткування, підакцизних товарів та ставок податку, а також порядок обчислення податку та подання звітності [1]. Для розгляду важливості акцизного податку в загальній сумі бюджетних надходжень було використано статистичні дані [2]. У своїй роботі Р. А. Дубовик визначив важливість акцизного податку для держави, ринку, споживачів та виробників [3]. Науковці Г. М. Коптєва та К. С. Андрієнко розглянули зміни в оподаткуванні акцизним податком тютюнових виробів та вплив зміни ціни на різні показники, а також провели детальний аналіз надходжень та обсягів реалізації тютюнових виробів [4]. В. І. Островецький порівняв оподаткування акцизним податком у різних країнах ЄС та зосередив свою увагу на важливості акцизного податку через призму впливу на екологію [5]. В. Письменний та І. Долик запропонували переглянути ставки акцизного податку для вдосконалення системи оподаткування, а також охарактеризували недоліки у контролі та управлінні акцизним податком [6]. Дослідники О.Ромашко та А. Шаповалова розглянули особливості оподаткування роздрібного продажу підакцизних товарів та зазначили бюджетоутворююче значення загальнодержавних податків, до яких зокрема відносить і акцизний податок [7]. Наукова робота Н. В. Семенченко, Н. В. Рощиної та Л. С. Борданової спрямована на визначення сучасних проблем та тенденцій щодо оптимізації системи акцизного оподаткування в Україні, основних чинників, що впливають на упровадження оптимального акцизного механізму, заходів щодо їх нівелювання [8]. Скопенко Ю. та Грудзевич Ю. окреслили переваги і недоліки акцизного оподаткування, проблеми та заходи їх подолання [9]. А. А. Топащенко та Т. П. Добрунік навели основні дані та частку в структурі податкових надходжень акцизу, його переваги та недоліки, а також згадали про наявність податку на солодкі безалкогольні напої [10]. Праця Т. В. Тучак та Н. М. Шейко включає оцінку результативності адміністрування акцизного податку та пропозиції шляхів вирішення проблем наповнення державного бюджету у сегменті спеціальних акцизів, які виникають в умовах економічної та політичної нестабільності [11]. Воробець Є. О. зазначив склад собівартості транспортних послуг [12], а Юрченко Ю. М. [13] та Каплун Л. [14] навели приблизні показники питомої ваги транспортних послуг та електроенергії відповідно в собівартості товарів.

Акцизи – один із найдавніших видів непрямих податків,

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

BUSINESS ECONOMICS

відомий ще з часів Стародавньої Єгипетської, Грецької та Римської імперій. У складі Російської імперії українські землі були включені до загальноросійської податкової системи. Тут акцизи в основному стосувалися алкоголю, тютюну та цукру. Ці товари вважалися предметами розкоші, а податки на них забезпечували постійний потік доходів до державного бюджету.

Після приєднання українських земель до СРСР податкова система зазнала кардинальних змін, що торкнулося й акцизів. У Радянському Союзі акцизи запроваджувалися у вигляді податків на споживчі товари, зокрема на алкогольні напої та тютюнові вироби. Однак, податок набагато менш прозорий, ніж ринкова економіка: він є частиною загальної цінової політики, і його розмір визначається урядом, а не ринковим попитом і пропозицією. Цим регулюванням держава контролює ціни та рівень споживання таких товарів, але ускладнює оцінку фактичної суми надходжень акцизного податку.

З моменту здобуття незалежності в 1991 році Україна працює над створенням власної податкової системи. Перший нормативний акт про акциз з'явився після прийняття Закону України «Про акцизний збір». Цей закон став першим масштабним документом, який уніфікував політику оподаткування споживання та визначив перелік оподатковуваних товарів. У 2011 році акцизний збір в Україні було змінено на акцизний податок [3].

На даний момент в Україні чітко визначено Податковим кодексом України перелік товарів, які мають оподатковуватися акцизним податком (рис. 1).

До підакцизних товарів належать:

- спирт етиловий, спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво (крім квасу "живого" бродіння);
- тютюнові вироби, тютюн та промислові замінники тютюну;
- тютюнова сировина, тютюнові відходи;
- рідини, що використовуються в електронних сигаретах;
- пальне, у тому числі товари (продукція), що використовуються як пальне для заправлення транспортних засобів, обладнання або пристроїв з двигунами внутрішнього згоряння із запалюванням від стиснення, з двигунами внутрішнього згоряння з іскровим запалюванням, з двигунами внутрішнього згоряння з кривошипно-шатунним механізмом;
- автомобілі легкові, кузови до них, причепи та напівпричепи, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів;
- електрична енергія.

Рисунок 1
Перелік підакцизних товарів

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

BUSINESS ECONOMICS

Для розуміння суттєвості змін ставок акцизного податку необхідно проаналізувати яку частку в доходах бюджету він складає (рис.2).

Рисунок 2

Динаміка зміни частки акцизного податку

Як бачимо з графіка, то з початку повномасштабного вторгнення частка акцизного податку суттєво впала. До бюджету надходить не лише акцизний податок з вироблених в Україні товарів, але і з ввезених товарів (рис. 3).

Рисунок 3

Структура сплаченого акцизного податку

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

BUSINESS ECONOMICS

Протягом 10-ти років акциз з вироблених в Україні товарів становив більшу частину всього сплаченого акцизного податку до бюджету.

Найбільш популярними товарами серед населення є товари харчової та легкої промисловості, тобто продукти харчування, одяг та взуття. Собівартість вироблених в Україні таких товарів насамперед включає в себе сировину та матеріали, заробітну товарів працівників та відрахування на соціальне страхування, загальновиробничі витрати, витрати від браку, вартість обробки та транспортні послуги. У сьогоднішньому виробництві суттєву частину витрат на обробку становлять витрати на електроенергію, оскільки обладнання є електронним та працює автоматично з використанням електроенергії. Транспортні витрати можуть виникати кілька разів протягом виробництва одного виробу. Наприклад, при доставці сировини до місця переробки та транспортування готової продукції до точок реалізації.

Транспортні послуги займають незначну частку собівартості продукції: за деякими оцінками 4-6% [13]. Ця частка залежить від відстані транспортування, обсягу товарів, умов транспортування тощо. Собівартість транспортних послуг складається з: вартості палива, мастильних матеріалів; витрат на амортизацію транспортних засобів та обладнання; заробітної плати водіїв та іншого персоналу, безпосередньо залученого до перевезень; вартості послуг, пов'язаних із перевезенням (наприклад, страхування вантажу); податки, збори, мита, пов'язані з перевезенням; загальновиробничі, адміністративні та збутові витрати [12]. Питома вага палива у собівартості таких послуг може становити суттєву частину: понад 40%, оскільки паливо є основним напрямком прямих виробничих витрат, а частка інших витрат становить меншу частину собівартості логістичних послуг. Відповідно частка палива у собівартості товарів складає близько 1,6-2,4%. Цей розрахунок є приблизним, оскільки дослідження питомої ваги транспортних витрат та палива у собівартості ґрунтовно не проводилися.

Більшість вантажних автомобілів використовують дизельне паливо, вартість якого за 1 л становить 57,99 грн (на 03.04.2025) [15]. Акцизний податок для дизпалива становить 271,7 Євро за 1000 л [16], курс Євро - 44,6639 грн (на 03.04.2025) [17]. На 1 л дизпалива припадає 12,13 грн акцизного податку, що становить приблизно 20% від вартості. Відтак, у собівартості товарів акцизний податок становить 0,32-0,48%.

Іншим підакцизним товаром, який широко використовується

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

BUSINESS ECONOMICS

при виробництві будь-яких товарів, є електроенергія. Частка електроенергії у собівартості товарів варіюється від 5% до 20% [14]. Акциз у вартості електроенергії розраховується за адвалерною ставкою 3,2%. Тобто, у собівартості товарів акцизний податок становить 0,16-0,64%.

Варто зазначити, що акцизний податок може суттєво зростати через інфляційний вплив, тобто зростання курсу валют. Також на розраховані в цій роботі показники можуть впливати законодавчі зміни. Було розглянуто товари харчової та легкої промисловості, які не є підакцизними товарами. Незважаючи на це, їхня собівартість включає в себе акцизний податок. Вважаємо, що саме непряме оподаткування не підакцизних товарів вимагає додатково аналізу та оптимізації.

Акцизний податок становить 0,48-1,12% собівартості найбільш поширених товарів. Відтак, податкове навантаження на фізичних осіб додатково збільшується, оскільки фізичні особи сплачують акцизний податок. Хоча питома вага акцизного податку в собівартості є незначною, вона може зростати у зв'язку з різними факторами. Тому вважаємо доречним переглянути умови оподаткування акцизним податком з метою зменшення податкового навантаження. Також пропонуємо зменшити ставки акцизного податку або розглянути механізм, що надає можливість відшкодування такого податку виробникам товарів широкого вжитку.

References:

[1] Податковий кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text
[2] Доходи бюджету України (2014-2024 роки). URL: https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/
[3] Бондаренко, Н. М., & Павлюк, С. С. (2024). Історія появи та введення в Україні акцизного податку. URL: https://ir.stu.cn.ua/jspui/bitstream/123456789/31285/1/%D0%9C%D0%9D%D0%9F%D0%9A%20_2024_-99-101.pdf
[4] Дубовик, Р. А. (2023). СУТНІСТЬ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ ТА ЙОГО РОЛЬ У ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ. ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ, 180. URL: https://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/28308/%D0%AE%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B8%202023.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=180
[5] Островецький, В. І. (2021). Акцизний податок на паливо в системі економічних інструментів захисту навколишнього середовища. Фінанси України, (2), 113-126. DOI: https://doi.org/10.33763/finukr2021.02.113
[6] Письменний, В., & Долик, І. (2024). Проблеми механізму нарахування і сплати акцизного податку та шляхи їх вирішення. Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції „Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

BUSINESS ECONOMICS

глобальному, регіональному та локальному вимірах ", 84-85. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/46830/2/FMCPNES_2024_Pysmennyi_V-Problems_of_the_excise_84-85.pdf
[7] Ромашко О.М. Особливості оподаткування роздрібного продажу підакцизних товарів. Вчені записки Університету «КРОК». Серія «Економіка». 2015. Вип. 42. С. 75-82. URI: https://dspace.krok.edu.ua/handle/krok/3941
[8] Семенченко Н. В., Рощина Н. В., Борданова Л. С. Акцизний податок: сучасні тенденції та проблематика. Агросвіт. 2020. № 10. С. 16-23. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.10.16
[9] Скопенко, Ю., & Грудзевич, Ю. (2024). Проблеми акцизного оподаткування в Україні. Асютін Андрій, Фатенок-Ткачук Алла ШЛЯХИ ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ ОБЛІКУ, 125. URL: https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2024-06/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84_%D0%92%D0%9D%D0%A3_%D0%9B%D1%83%D1%86%D1%8C%D0%BA_%D0%9E%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BA_16.05.2024.pdf#page=125
[10] Топащенко, А. А., & Добрунік, Т. П. (2024). АКЦИЗНИЙ ПОДАТОК І ЙОГО РОЛЬ У ФІНАНСОВІЙ СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВИ. СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ: ТРЕНДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ, 88. URL: https://ket.udau.edu.ua/assets/files/ndr/materiali-konferencii_uman_15.10.2024.pdf#page=88
[11] Тучак, Т., & Шейко, Н. (2022). АДМІНІСТРУВАННЯ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ У КОНТЕКСТІ ЙОГО ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ. Економіка та суспільство, (43). DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-63
[12] Воробець Є. О. Управлінський облік витрат в міжнародній логістиці: формування собівартості логістичних послуг. Економіка та суспільство. 2024. Вип. 66. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-2
[13] Юрченко Ю. М. Витрати на транспорт і розміщення виробництва. Вісник економіки, транспорту і промисловості. 2010. вип. 29. С. 295-298. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/expenseses-on-transport-and-accomodation-production.pdf
[14] Каплун Л. Плюс 20% за струм у платіжках для бізнесу: як це позначиться на цінниках у магазині. Мінфін. 05.06.2024. URL: https://minfin.com.ua/ua/amp/2024/06/05/128384263/
[15] Пальне WOG. URL: https://wog.ua/ua/fuels/
[16] Офіційний курс щодо іноземних валют. URL: https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerates/
[17] Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо імплементації положень актів права Європейського Союзу щодо акцизного податку: Закон України від 18.07.2024 № 3878-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3878-%D0%86%D0%A5#Text

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).